

ATATÜRK'E GÖRE TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN HEDEFLERİ

TURKISH NATIONAL EDUCATION GOALS ACCORDING TO ATATÜRK

N. Fahri TAŞ¹

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin güçlü ve çağdaş olması, Türk toplumunun medenî ve müreffeh bir hayat tarzına kavuşması, ancak kendini tanınmasıyla ve diğer ülkelerin gelişmişlik sıralamasındaki yeriyle mümkündür. Çağdaş ve güçlü bir Türkiye olmak için yapılan inkılapların kökleşmesi ve meyvelerini vermesinde eğitimin birinci derecede rol oynadığı bilinmektedir. Eğitimde; her zaman çağdaş ölçülere uyulduğu, ilmî hedefler gözetilerek yapıldığı ve arzulanan maksat doğrultusunda plânlandığı taktirde istenen sonuçlar elde edilebilir. İnsanın kendini ve çevresini tanınması, varlığını koruması ve gelişmelerin gerisinde kalmamak için ilerlemesinin gereğine inanması yeterli değildir. Bu hasletlerin hayata geçirilebilmesi için, temelde var olan melekelerin eğitimle geliştirilip eyleme geçirilmesi gerekir.

Atatürk, her gelişmenin merkezi olarak düşündüğü Türk millî eğitiminin nasıl olması gerektiğini şöyle tarif etmiştir. “*Bir millî eğitim programından bahsederken, eski devrin hurafatından ve evsaf-ı fitriyemizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garptan gelebilen bi'l-cümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i millîye ve tarihimizle mütenasip bir kültür kastediyorum. Çünkü dehayı millîmizin inkişaf-ı tam ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir.*” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 1920)

Atatürk bu sözlerle; Türk millî eğitiminin, tarihimizden süzülüp gelen millî değerlerimize uygun, Türk kültürünü benimseyip yaşatmaya yönelik tarzda olmasını istemiştir. Türk millî eğitiminde; gerçeği yansıtmayan, doğruları reddetmeği öğütleyen hurafeleri ilim kabul ederek boşa zaman geçirilmemesini, eğitime ilmî metotların hâkim

¹ Doç. Dr.; Atatürk Üniversitesi Erzinan Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

kılınmasını, millî değerler ile ilgisi olmayan, Doğu'dan ve Batı'dan gelebilecek zararlı fikirlerden uzak durulmasını vurgulamıştır. Burada, dışarıdan gelebilecek olan fikirlere kapalı olunması gerekir derken, Türk millî eğitiminin kendi kabuğuna çekilip, dünyadan soyutlanması anlamına gelen bir eğitim anlayışından söz edilmemiştir. Bu ifadede vurgulanmak istenen husus, Türk millî eğitimine tesir edecek veya model olacak fikirler, Türk milleti'nin yapısına uygun olmalı, milleti kaynaştırıcı özellik taşımalı, dinamik yapıyı koruyup eyleme geçme gücü kazandırmalıdır.

Atatürk, eğitimin hedeflerini "Millîlik", "Cebâletle mücadele", "İlmîlik", "Birlik", "Çağdaşlık", "Uyum", "Doğruyu görme" ve "Varlığın korunması" olarak tasnif etmiştir.

1 Eğitimde Millîlik

Osmanlı Devleti'nin imparatorluk olmasından kaynaklanan heterojen yapısı, diğer müesseselerinde olduğu gibi eğitim sistemini de yamalı bir bohçaya çevirmiştir. Bu heterojen yapı "Osmanlı Devleti'nin özellikle son dönemlerdeki hâkim unsurların etkisi ve o dönemin şartları bir tarafa bırakılacak olunursa" millî bir eğitimin takip edilmesine engel olmuştur. Osmanlı bünyesinde bulunan farklı millet, kavim ve cemaatlerin eğitim ile ilgili istekleri aynı olmadığından, ayrı kaynaklardan beslenen ve ayrı hedeflere yönelen eğitim modelleri ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki eğitim çeşnisinin diğer bir sebebi de, "millîlik" anlayışının, XIX. asrın başından itibaren hayat bulmaya başlamasıdır. Prensip olarak, Osmanlı Devleti'nin özellikle son dönemlerinde görülen eğitim anlayışındaki yanlışların, onun mirasçısı olarak kurulan Cumhuriyet döneminde tekrarlanmaması, güzel olan tarafların yeniden şekillendirilerek hayata geçirilmesi, çağın şartlarına uygun olmayan eğitim metotlarının atılarak, ilmî değerlerin eğitime hâkim kılınması kabul edilmiştir. Bu hususta Atatürk, "*Osmanlı Devleti'nin yerine yeni Türkiye Devleti kuruldu. Yeni Türkiye Devleti bütün Türklük secayasını, yani onun dinç, azîmkâr, fazîletli âvamîhîni kendisinde cem etmiştir.*" (Söylev ve Demeçler II, 1989, 137) ifadesiyle, Osmanlı döneminde göz ardı edilmiş olan, ancak Türk halkının fikrî yapısının derinliklerinde bulunan güç, azim ve fazilet duygularını taşıyan özellikler, Cumhuriyet dönemi eğitiminin temel ilkeleri yapılmıştır.

Eğitime millîlik özelliği kazandıracak temel değerlerden biri, "Millet olma" gerçeği ve bu gerçeğin eğitimde hâkim düşünce konumuna getirilmesidir. Millîlikte, milletin menfaatleri ön plânda tutulurken, millet gerçeğine kavuşamamış veya bu

gerçeği hayata geçirememiş toplumlarda grup değerleri hâkimdir. Gruplar, kendini temsil etmede lider kullandıkları için, grupların yapısı, her şeyde temsil yetkisine sahip olan lidere göre değerlendirilir. Grup yapılanmasında, toplumun gerçek yüzünün ortaya çıkması söz konusu değildir. Bu hususta Atatürk, “*İtiraf edelim ki, biz üç buçuk sene evveline kadar cemaat halinde yaşıyorduk, bizi istedikleri gibi idare ediyorlardı. Cihan bizi, temsil edenlere göre tanıyordu. Üç buçuk senedir, tamamen millet olarak yaşıyoruz.*” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 49) diyerek, Cumhuriyet dönemindeki en büyük değişikliklerden birinin de Türk Milleti’nin cemaat yapısından sıyrılıp, millet olma gerçeğinin hayata taşındığını söylemiştir. Çünkü, Cumhuriyet döneminde yönetime, lider (Padîşah) anlayışı değil, millet anlayışı hâkim olmuştur. Devletin sahibi liderler değil, halkın bizzat kendisidir. Bu duruma göre, Cumhuriyet dönemi eğitim sisteminde “Millet” gerçeği, eğitimin ana hedefleri arasında yer almıştır.

Osmanlı Devleti bir Türk devletidir ama, bünyesinde başka milletleri de barındırmıştır. Osmanlı Devleti’nin mirası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de bir Türk devleti ve onun sahipleri de Türk Milleti’dir. Atatürk, 16 Temmuz 1921 tarihinde Ankara’da yapılan Maarif Kongresi’nde yaptığı açılış konuşmasında bu hususa değinerek; “*Bugün Ankara Millî Türkiye’nin ‘Millî Maârifi’ni’ kuracak olan Türkiye muallime ve muallimler kongresinin inikadına sabne olmak mazhariyetiyle de müstehirdir.*” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 19) anlamında devam eden konuşmasında, “Millî Türkiye’nin”, “Millî Maârifi” kelimelerini özellikle vurgulamıştır. Millî Türkiye’den kasıt, her halde Türk Milleti’nden başkası değildir. Millî Maârif ise, eğitimde Türk Milleti’nin yapısına, değerlerine ve dünya görüşüne uygun bir tarzın benimsenmesi demektir.

Türkiye Cumhuriyeti, Türk Milleti’nin eseridir. Türk Milleti’nin değerlerine ne kadar önem verilir ve bu değerler hangi oranda hayata geçirilir ise, bu milletin kurduğu cumhuriyet de o kadar yaşayacak demektir. Bu hususta Atatürk, “*Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiziz; Cumhuriyetimizin mesnedi Türk camiasıdır. Bu camianın efradı ne kadar Türk hursıyla meşbu olursa o camiaya isnat eden cumhuriyet de kuvvetli olur.*” (Borak Kocatürk, 1972, 114) sözüyle, Türk Milleti’nin fikriyatını, Türk milliyetçiliği olarak ortaya koymuştur. Yeni bir terim olarak benimsenilmeye çalışılan “Atatürk milliyetçiliği”, Türk milliyetçiliğinden farklı ve onun dışında bir anlam ifade etmemektedir. “Biz doğrudan doğruya Türk milliyetçisiziz” ifadesi oldukça açıktır. Bu ifadeyi başka anlamlara çekip esnetmenin hem anlamı hem de gereği yoktur. Eğitimin

millîliği zaten milliyetçi düşüncenin bir ürünü olup, bu düşüncenin eyleme dönüşmesidir. Cumhuriyet yönetimindeki düsturlar, Türk milletinin yapısıyla uyumludur. Türk Milleti'nin millî özelliklerine ne kadar sahip çıkılır ve bu özellikler ne kadar hayata geçirilir ise, kaynağını Türk milletinin özelliklerinden alarak hayata geçirilen Cumhuriyet rejimi de o kadar güçlü olacaktır.

Atatürk, 22 Eylül 1924 tarihinde Samsun'da görev yapan Öğretmenlere yaptığı konuşmada, *“Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni nesle vereceği terbiyenin millî terbiye olduğunu katıyetle ifade etmekteyim... Millî terbiye esâs kabul edildikten sonra, onun lisanını, usulünü, vasıtalarını da millî yapmak zarureti gayr-ı kabil-i münaşadır. Millî terbiye ile inkişaf ve ilâ edilmek istenilen genç dimağları bir taraftan da paslandırıcı, uyuşturucu, hayalî zevaitle doldurmaktan dikkatle iştinap etmek lâzımdır.”* (Söylev ve Demeçler II, 1989, 206) diyerek, öğretmenlerin yeni nesle verecekleri terbiyenin kesinlikle millî olmasına dikkat etmelerini istemiştir. Eğitimdeki ön şart olan millîlik gerçekleştirildikten sonra, eğitim lisanının, eğitim metodunun ve eğitim araçlarının da yine millî olmasını, hatta millîlik dışında başka seçenekler üzerindeki tartışmaların bile yapılmaması gerektiğini kesin bir lisanla ifade etmiştir. Atatürk, bir taraftan millîlik düşüncesini eğitimde temel değer olarak hayata geçirilmesini isterken, diğer yandan genç beyinleri uyuşturucu, hayalî hedeflere yönlendirici düşüncelerden de uzak kalmaları için onların bu konuda hazırlıklı olmaları yönünde bilgiler ile donatılmalarını tavsiye etmiştir.

Eğitimi imar edecek, topluma doğruyu gösterecek, güzeli öğretecek ve en hayatî değerleri sunacak olanlar aydınlardır. Bir kısım aydınlar, aydın olma adına dünyayı tanımak isterken, kendi değerlerinden kopmaktadır. Mensup olduğu toplumun değerlerinden uzaklaşan bazı aydınlar halkına yabancılaşmakta, bu yabancılık halk ile aydını farklı kutuplara sürüklediğinden, aydın-halk kaynaşması sağlanamamaktadır. Aydın-halk kopukluğu, aydının topluma rehber olma özelliğini ortadan kaldırmaktadır. Bu hususta Atatürk, *“Münevver sınıfı halkın zihniyet ve hedefi arasında tabii bir intibak olmak lâzımdır. Yâni sınıf-ı münevverin halka telkin edeceği mefkûreler, halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalı. Halbuki bizde böyle mi olmuştur. O münevverlerin telkinleri milletimizin umk-u ruhundan alınmış mefkûreler midir? Şüphesiz hayır, münevverlerimiz içinde çok iyi düşünönerler vardır. Fakat umumiyet itibarıyla şu hatamızda vardır ki, tedkikat ve tettebbuatımıza zemin olarak ale'l-ekser kendi memleketimizi, kendi tarihimizi, kendi ananelerimizi, kendi hususiyetlerimizi belki bütün cibani, bütün diğer milletleri tanır, lâkin kendimizi bilmeyiz.”* (Söylev ve Demeçler II, 1989,

144) diyerek, aydınların dünyayı tanınması gerektiğini ancak, asla kendi değerlerinden kopmamasını istemiştir. Aydın, toplumun değerlerini bilen, yönlendiren ve feyizlendiren kişidir. Aydın bu görevlerini yaparken, halkın zihniyetine ve ruhî derinliklerinde yer alan değerlerini önemsemelidir. Toplumun özünü bilmeden verilecek olan telkinler, halk ile uyum sağlayamayacağından açıkta kalacaktır. Dolayısıyla aydınların dilinden halk bir şey anlamayacak, halk da aydınlardan uzak durmayı meziyet kabul edecektir. Toplumları geliştirecek ve ufuk derinliği sağlayacak olan aydınların bu özelliğinden yararlanamayan toplumlar, çağın gerisinde kalma durumundan kurtulamayacaklardır.

Taklitçilik, taklit edilen şeyin aslı değil bir benzeridir. Eğitimdeki taklit de taklit edilenin aynısı olmayacaktır. Bir milletin değerlerine uyum sağlayacak tarzda tertip edilmiş eğitim sistemi, o millet üzerinde olumlu sonuçlar doğurmuş olabilir. Ancak, bu olumlu sonuçların elde edildiği metodun, diğer milletler için de aynı sonuçları doğuracağı beklenmemelidir. Eğitimde çağdaş ölçülere uygun olarak yapılacak olan yeniliklerin millî bünyeye uygun, zaman ve zemine uyum sağlayacak tarzda olmasına dikkat edilmelidir.

Atatürk, “Münevverlemiş milletimizi en mesut millet yapayım der. Başka milletler nasıl olmuşsa onu da aynen öyle yapayım der. Lâkin düşünmeliyiz ki böyle bir nazariye hiçbir devirde muvaffak olmuş değildir. Bir millet için saadet olan bir şey, diğer millet için felaket olabilir. Aynı sebep ve şerait, birini mesut ettiği halde diğerini bedbaht edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken, dünyanın her türlü ilminden, keşfiyatından istifade edelim, lâkin unutmayalım ki asıl temeli kendi içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz.” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 145) ifadesiyle, dünyanın her hangi bir noktasında ortaya çıkan gelişmelerden istifade edilmesini isterken, bu gelişmelerin tamamlayıcı unsur olmasını ama, gelişmenin asıl iskeletinin kendi değerlerimizden çıkarılarak hayata geçirilmesini belirtmiştir. Türk millî eğitiminde sıkça yapılan değişikliklerin istenen sonuç vermemesi ve kısa zamanda yeni metot arayışlarına gidilmesinin sebebi, Türk kimliğine uymayan eğitim sistemlerinin denenmesidir. Türk Millî Eğitimi’nde denenilen her sistem sonrasında, bu sistemin alındığı toplumda görülen sonuçlar elde edilmeğe çalışılmıştır. Ancak, toplumların birbirinden farklı olan doğal özellikleri sebebiyle, bir toplum için olumlu sonuç doğuran sistem, bir başka toplumda aynı sonuçların doğmasına fırsat tanımamıştır.

Türk Millî Eğitimi'nde uygulanan "Kredili sistem", "Sınıf geçme sistemi", "Taşımacılık sistemi"; hâlâ Üniversitelerde uygulanmakta olan "dörtlü not sistemi",² gibi.

Eğitimle kazanılan bilgiler hayata geçirilmediği zaman bir şey ifade etmez. Eğitim, bir çok bilgilerin bir arada tutulması değildir. Kişiler, yoğun bilgiler ile donanmış olabilirler. Ancak bu bilgilerin, gerek bilgi sahibi ve gerekse toplum üzerinde bir yansıması olmalıdır. Bu bilgilerin fert ve toplumda yansıması yoksa, sadece bilmiş olmanın her hangi bir yararı olmayacaktır. Bu hususla ilgili olarak Atatürk, 16-21 Temmuz 1921 günleri Ankara'da Millî Eğitim programını hazırlamak maksadıyla yapılan ilk toplantıda şöyle demiştir; "*Bir milletin namuskâr bir mevcudiyet, şayan-ı hürmet bir mevki sahibi olması için, o milletin yalnız âlim ve mütefennin bulunması kâfi değildir. Her ilmin, her şeyin fevkinde bir hassaya sahip olması lâzımdır ki o da o milletin muayyen ve müsbet bir seçiyeye malik bulunmasıdır. Böyle bir seviyeye malik olmayan fertler ve böyle fertlerden mürekkep milletler hiçbir dakika hakiki bir devlet teşkil edemezler.*" (Söylev ve Demeçler II, 1989, 146)

Fertlere verilecek olan eğitim, toplumun yapısıyla doğru orantılıdır. Verilecek eğitim ile toplumun değer yargısı uyum içinde olmalıdır. Eğitimdeki uyum, eğitimin millet yapısıyla bağdaşması ve fertlerin bunu bir ihtiyaç olarak görmesiyle sağlanabilir. Geri kalmış toplumlara en ileri seviyede bir eğitimin tatbiki, bu topluma gücünün üstünde bir yükü kaldırmasını istemeye benzer. Topluma verilecek olan eğitim, eğitimi alacak olanın kabiliyetine göre seçilmelidir. Tarihte, toplumun yararına sunulan bir çok değişiklik, ilmî olduğu halde hemen kabul edilmeyip reddedilmiştir. Bu reddedişin sebebi, toplum yapısının henüz bu yenilikleri anlayacak seviyede olmaması ve bu yeniliklerin doğuracağı olumlu sonuçları görmekten uzak olmasıdır. Türk Milleti, en çağdaş eğitimi alacak kabiliyete sahip olduğunu tarihin her safhasında göstermiştir. Yeter ki bu değerlerin varlığına inanılmış, eğitimle keşfedilmiş ve hayata geçirilmiş olsun.

² Bu konu ayrı bir araştırma kapsamında olduğu için geniş izahatın kaçınılmış olup, birkaç husus hatırlanacak olursa; Kredili sistemde, birkaç dersten başarısız olan bir öğrencinin hiç geçer not almadan başarılı sayılması. Bu sistem uygulanmış, yanlışlığı görülmüş ve terkedilmiştir. Engebeli araziye yayılmış yerleşim yerlerinde taşımacılık sistemindeki aksaklıklar, bir merkeze toplanan öğrencilerin öğle yemekleri için verilen kumanyalar, 6-15 yaş arasındaki çocukların her gün 30-50 kilometre yolculuktan sonra, dersteki performansının nasıl olacağını yeniden düşünülüp değerlendirilmesi gerekir. Dörtlülük not sistemindeki 1 (bir), Yüzlük not sisteminde 25 puanın karşılığıdır. Bu not, öğrencinin ¼ oranındaki bilgi karşılığını temsil ettiğine göre, o dersten başarılı sayılması ne kadar gerçekçidir?

Osmanlı Devleti, millî değerlerini hiçe sayarak, kendini değil başka milletleri yaşatarak hayatta kalmayı denemiştir. Ancak, bünyesindeki devletlerin birer ikişer kendinden koptuğunu görünce, ne olduğunu o zaman hatırlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de Osmanlı Devleti'nin düştüğü bu kimliksiz yapıya düşmemesi için, kendi benliğine sahip çıkmayı ve nesillerini bu idealler çerçevesinde yetiştirmeyi devlet politikası kabul etmiştir. Atatürk, *"Bizim milletimiz, milliyetinden tegafül edişinin çok acı cezalarını gördü. Osmanlı İmparatorluğu dahilindeki akvam-ı muhtelifi hep millî akidelere sarılarak, milliyet meşkûresinin kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu, onlardan ayrı ve onlara yabancı bir millet olduğumuzu sopa ile içlerinden kovulunca anladık. Kuvvetimizin zaafı uğradığı anda bizî tahkîr, tezlîl ettiler. Anladık ki, kabahatimiz kendimizi unutmaklığımızmış. Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak evvela bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu hürmeti hissen, fikren, fiilen bütün efal ve harekâtımızla gösterelim. Bilelim ki millî benliğini bulmayan milletler başka milletlerin şikârdır."* (Söylev ve Demeçler II, 1989,147) tespitiyle, dünyadaki saygınlüğümüzün kazanılması, gerek bağımsızlığımızın ve gerekse varlık sebebimizin ancak ve ancak millîlik olduğunu çok açık bir şekilde dile getirmiştir.

Tarihte kimliksiz toplumların varlığından söz edilmemektedir. Kimlik, bir ayniyet duygusu, sahiplenme, bir yere bağlılık ve mensubiyettir. Bu duyguları taşımayan kişilerin kararlı davranış sergilemesi mümkün değildir. Kararsızlık, başarısızlığı ve zayıflığı doğurur. Zayıf karakterli kişilerden müteşekkil toplumların, daha güçlü toplumlara boğun eğmesi de kaçınılmazdır. Hür yaşamının, haysiyet sahibi olmanın, esâreti tatmamanın yolu, güçlü olmak, bu gücü kendi benliğinde aramaktır.

2 Cehâletle Mücadelede Eğitimin Önemi

Cehâlet; bütün kötülüklerin ana sebebi, ilerlemenin bendi, gelişmenin prangası olarak toplumu en alt seviyede tutacak olan olumsuzlukların çıkış noktasıdır. Cehâlet kalıplarıyla kuşatılmış toplumların, bu kalıplardan çıkmadığı sürece, gelişip büyümesi imkansızdır. Cehâlet kalıbı ise ancak gerçek, dinamik bir yapıya sahip olan eğitimle kırılabilir. Atatürk, *"Bütün hakîkatlerin milletçe hüsn ü telakkî ve hüsnü hazmedebilmesi için, her şeyden evvel cehli izâle etmek lâzımdır. Binaenaleyh maârif programımızın, maârif siyâsetimizin temel taşı cehlin izâlesidir. Bu izâle edilmedikçe yerimizdeyiz... Yerinde duran bir şey ise geriye gidiyor demektir."* (Söylev ve Demeçler II, 1989, 48) ifadesiyle, Türk millî eğitiminin hedeflerinden birinin de cehâlet ile savaş olması gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye

Cumhuriyeti döneminin bir hedefi vardır. Bu hedef, “Çağdaş medeniyeti yakalamaktır.” İlimin verilerine göre gelişmiş olan toplumların gücünü yakalamanın reçetesi, yine ilmin gösterdiği tarzda olacaktır. Her olumsuzluğun ve kötülüğün arkasında cehâlet bulunmaktadır. Cehâlet bilgi ve aydınlanmayla giderilir. Bilgi edinme ve aydınlanmanın yolu eğitim ile sağlanır.

İlimin verileri, yalnızca devlet hayatında değil, tarımda, ticaretle ve toplumun her alanında yer alması gerektiğini belirten Atatürk, “*Vatanımıza ve istiklâlimize göz dikenlere askerlikçe galebe etmek kâfi değildir. Memleketimiz hakkında istilâ emelleri besleyecek olanların her türlü ümitlerini kıracak veçh ile siyaseten, idareten ve iktisaden kuvvetli olmak lâzımdır. Hiç şüphe yoktur ki, ziraat ve ticaretimizin geri olması, memleketimizin ekserî aksamının harap ve abalimizin fakir bulunması, vesai-ti münakalemizin mahdud olması, maârifin herkese ve her yere lâıykıyla nüfuz edemeyerek hayat-ı içtimaiyemizin en büyük düşmanı olan cehil vesaire gibi sebepler, milletimizi fakir ve çayıf düşürmekten hâli kalmamış ve kalmayacaktır.*” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 50) diyerek, fakirliğin, geri kalmışlığın da ana sebebinin cehâletten kaynaklandığını ve gelişmek isteyen toplumların, önce bütün olumsuzlukların sebebi olan cehâleti yenmeleri gerektiğini belirtmiştir.

Aydın, bazı kuralları yerine getirdikten sonra diploma sahibi olan değil, gerçekleri görme, olayları sıhhatli değerlendirme melekesine sahip kişidir. Okullar, kişilerin benliğinde var olan atıl kabiliyetin gün ışığına çıkarılmasına yardımcı olur. Okula giden her insan aydın olmayacağı gibi, her aydınının da bir eğitim disiplininin geçmesi gerektiği biçiminde kesin bir kural olmadığını belirten Atatürk, “*Biz câhil dediğimiz vakit mutlaka mektepte okumamış olanları kastetmiyoruz. Kastettiğim ilim, hakikati bilmektir. Yoksa okumuş olanlardan en büyük câhiller çıktığı gibi, hiç okuma bilmeyenlerden de hakikati gören hakiki âlimler çıkar.*” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 136) demiştir.

Toplum nazarında aydın olmakla, aydın olunmayacağını belirten Atatürk, “*Milletimizin içinde hakîki ulema, ulemamız içinde milletimizin bîhakkın iftihar edebileceği âlimlerimiz vardır. Fakat bunlara mukabil kisve-i ilmiye altında hakikati ilimden uzak, lüzumu kadar taallüm edememiş, tarik-i ilimde lâıykı kadar ilerleyememiş hoca kıyafetli câhillerde vardır. Bunların ikisini birbirine karıştırmamalıyız.*” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 148) diyerek, gerçek aydınlar ile, aydın kisvesine bürünmüş kişilerin birbirine karıştırılmamasını istemiştir.

3 Eğitimde İlmîlik

Bilimin metodu gözlem ve deneye dayandığından, bilim metotlarıyla yapılan her iş kesin sonuç verir. Yapılan her işin istenen sonuç vermesi, varsayımların ortadan kaldırılması ilmî metotların hayata geçirilmesiyle sağlanır. İlimde, teknolojiye, ekonomide, siyasî ve sosyal hayatta... çağa ayak uyduramayan toplumlar, gelişmişlik derecesinde de geri kalmışlardır. İki toplumdan biri ilmî veriler ışığında gelişip, bu gelişmenin insana sağladığı kolaylıkları hayata geçirirken, diğer tarafta alışla gelen yöntemlerle hayat nizamının devam ettirilmeğe çalışılması sonucunda önü alınamayacak tarzda uçurumlar doğmaktadır. Gelişmiş ve gelişmemiş olarak değerlendirilen iki toplum arasındaki bu uçurumun doğmasına sebep olan en önemli neden, bir tarafta ilmî değerlerin gereğine inanılıp, ilmî değerlerin hayata geçirilmesi, diğer tarafta ise ilmî esaslardan uzak kalınmasıdır. Çağın gerisinde kalan toplumların, olumlu hiçbir değişikliğe uğramadan devredile gelen alışkanlıkları ilmî metotlara uymadığından, bu sefalet dönemini terk edip bir adım ileri götürmeden devam ettirirler. Belki de geri kalışlarının sebebinin ilmîlik dışındaki kabuller olduğunu bilmedikleri gibi, ilmî ölçüleri kabul etmekte de güçlük çekerler. Bu hususla ilgili olarak Atatürk, *“Milleti uzun asırlar gaflette bırakan esbab-ı mütenevvia arasında hakiki noktayı, bir kelime ile ifade etmiş olmak için diyebilirim ki, bütün sefaletlerimizin sebebi katisi zihniyet meselesidir. İnsanlar ve insanlardan mürekkep olan cemiyetler her şeyden evvel bütün fertleriyle salim bir zihniyete sahip olmalıdırlar. Zihniyeti zayıf, çürük, sakîm, sebiğ olan bir heyet-i içtimaiyenin bütün mesaisi hebadır. İtiraf mecburiyetindeyiz ki, şarktan garba kadar İslâm memleketleri düşmanların ayakları altında çiğnenmiş ve düşmanların zincir-i esaretine girmiştir.”* (Söylev ve Demeçler II, 1989, 142) diyerek, bilhassa İslâm toplumlarının geri kalış sebebinin bozuk zihniyetin devamında ısrar etmeleri olduğunu ve bu yanlıştaki ısrar, onların ilmi esas alan güçler karşısında esarete düştüğünü belirtmiştir.

Osmanlı Devleti ömrünün son asrında çağdaş bilimden uzak kaldığı için, yıkılışının en önemli sebeplerinden birini hazırlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nden edindiği tecrübe ile, gerek devlet hayatında ve gerekse sosyal hayatta ilmin meşalesi ile aydınlanmayı kendine rehber kabul etmiştir. Atatürk, *“Milletimizin siyasî, içtimai hayatında, milletimizin fikrî terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır. Mektep sayesinde, mektebin vereceği ilim ve fen sayesinde ki Türk Milleti, Türk sanatı, iktisadiyatı, Türk şiir ve edebiyatı, bütün bedayüyle inkişaf eder.”* (Söylev ve Demeçler II, 1989, 47)

diyerek, eğitimin her alanında ilim ve fen metotlarının uygulanmasıyla geçmişteki hatalara düşülmeyeceğini bir prensip olarak ortaya koymuştur.

Türk toplumunda görülen ilim dışı düşüncelerin kaynağına inildiğinde, bu düşüncelerin Türk düşünce yapısından kaynaklanmayıp, etkileşimde bulunduğu toplumlardan sirayet etmiş olduğu görülecektir. Miskinlik, bir hırka bir çuha, azıcık aşım ağrımaz başım, her koyun kendi bacağından asılır, bana değmeyen yılan bin yıl yaşasın... zihniyetleri, dinamik bir toplum olan Türk toplum anlayışına ters düşen anlayışlardır. Türk toplumunda görülen bu tür sosyal arızaların sebebine değinen Atatürk, *“Türkler, buldukları saba, yaşadıkları menâtik itibariyle bir taraftan İran ve diğer taraftan Arap ve Bizans milletleriyle hal-i temasta idiler. Şüphesiz ki temasların milletler üzerinde tesirleri görülür. Türklerin temas ettiği milletlerin o zamanki medeniyetleri ise tefessühe başlamıştı. Türkler, bu milletlerin sâkım âdatından, fena cihetlerinden müteessir olmaktan men-i nefis edememişlerdir. Bu hal kendilerinde müşevveş, gayr-ı ilmi, gayr-ı insanî zihniyetler tevliidinden hâlî kalmamıştır. İşte sükutumuzun belli başlı sebeplerinden birini bu nokta teşkil ediyor.”* (Söylev ve Demeçler II, 1989, 143) tespitiyle, Türk toplumunun bünyesine giren bu olumsuzlukların, İran, Arap ve Bizans medeniyetlerinin tam çöküş dönemine rastladığı bir zamanda alındığını belirtmiştir.

Toplumun; zarurî ihtiyaçlarının karşılanmasında, beklentilerine cevap verilmesinde, modern dünyaya uyum sağlamasında, gelişen dünya karşısında varlığını muhafaza etmesinde takip edeceği metodun ilim olduğunu artık herkes bilmektedir. Bilim devamlı gelişmekte ve her yeni gelişme sonrasında yeni hayat tarzları ortaya çıkmaktadır. Bir dönemin en ileri bilim verilerine sahip olan ve bilimin bu avantajlarını topluma kazandıran milletler, bu üstünlüklerini sonsuza kadar kullanacak diye bir şey yoktur. Bilim, her geçen gün ilerleme kaydettiğinden, bu ilerlemeleri vakit geçirmeden takip etmek gerekir ki ilmin seviyesi muhafaza edilebilsin. Bu sebeple, Türk millî eğitiminin dünyadaki gelişmeleri takip edip devamlı kendini yenilemesi ve mevcut durumu geliştirecek tarzda plânlanması lazımdır. Bu husus Atatürk tarafından şöyle izah edilmiştir: *“Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında mürşit aramak gaflettir, cebâlettir, delâlettir. Yalnız ilim ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının tekâmülünü idrâk etmek ve terakkiyatını zamanla takip eylemek şarttır... Binlerce sene evvelki ilim ve fen lisanının çizdiği düsturları...*

aynen tabbika kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir." (Söylev ve Demeçler II, 1989, 202)

Bir toplum, herhangi bir başarı elde etmiş ise, bu başarıyı hazırlayan ortamın ilim ve fen ile sağlandığını belirten Atatürk, "*Memleketimizin en mâmur, en lâtif, en güzel yerlerini üç buçuk sene kirlî ayaklarıyla çğneyen düşmanı mağlup eden zaferin sırrı nerededir. Bilir misiniz? Orduların sevk ve idaresinde ilim ve fen düsturlarını rehber ittihaz etmektedir. Milletimizi yetiştirmek için asıl olan mekteplerimizin, darülfünunlarımızın teessüsünde aynı mesleği takip edeceğiz.*" (Söylev ve Demeçler II, 1989, 47) tespitiyle, Türk Milleti'nin yaptığı her işte başarılı olması için, Millî mücadele döneminde yapıldığı gibi ilim ve fen düsturlarına göre yapılmasını ve bu düsturun bütün eğitim kurumlarında ana hedef olarak hayata geçirilmesini istemiştir.

Dünya devletleri her ne kadar belli sınırlarla çevrilmiş ise de, bu sınırlar bir coğrafyadaki gelişmenin, diğer coğrafyaya yayılmasını önleyecek tarzda değildir. Rönesans, Reform, Aydınlanma çağı, Sanayi inkılabı ve günümüz iletişim vasıtaları yalnızca doğduğu coğrafya ile sınırlı kalmamış, dünyanın her tarafına nüfuz eden ve toplumda derin yapılanmaya sebep olan değişiklikleri ortaya çıkarmıştır. Bir milletin kendi hakkını koruması ve dünya ülkelerinde itibarlı bir yere sahip olması için dünya ölçğine uygun bir gelişme göstermesi gerekir. Gelişmedeki ölçü ise, ancak ilim ve fennin kendi metotlarını hayata geçirmekle sağlanabilir. Konuyla ilgili olarak Atatürk, "*Gözlerimizi kapayıp mücerret yaşadığımızı farz edemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp cihan ile alâkasız yaşayamayız... Bilâkis müterakkî, mütemeddin bir millet olarak medeniyet sahasının üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her ferd-i milletin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.*" (Söylev ve Demeçler II, 1989, 48) ifadesiyle, ilmin evrenselliğine değinip, ilmin kime ait ve nerede olduğuna bakılmadan alınması gerektiğine işaret etmiştir.

Gelmek için, çağın değerlerine uymayan metotlarda ısrar edip, bu metotları kullanarak istenilen başarı elde edilemez. Çalışmak, başarının ilk şartıdır. Ancak, plânsız, programsız ve teknik verilere dayanmayan bir çalışma biçimi, Atatürk'ün de ifadesiyle, "*Çalışmak demek, boşuna yorulmak, terlemek demek değildir.*" Çalışmak, "*İcabat-ı zamana göre ilim ve fen ve her türlü ihtiraat-ı medeniyeden âzami derecede istifade etmek..*" (Söylev ve Demeçler II, 1989, 96) demektir.

Çağın ilmî değerlerini takip edebilmek ve bu değerleri alıp uygulayabilmek, her işi ilmin gösterdiği biçimde yapmak için, her şeyden önce ilmin ne olduğunu, nasıl kullanılacağını bilmek gerekir. Bunun için de, fertlerin nitelikli bir eğitime ihtiyacı vardır. Eğitimsiz toplumların, ilmî gerçekleri görmeleri, bu gerçeği hayata geçirme eyleminde bulunmaları mümkün değildir.

4 Eğitimde Birlik

Başarı sağlanan her işte olduğu gibi, bir ülkenin gelişip güçlenmesinde de fertlerin birlik ve beraberlik içinde bulunmasının önemi herkesçe bilinmektedir. Atatürk, “*Ahenk-i irfanı olmayan bir milletin, ahenk-i medeniyeti de olamaz... İnsanlar fikri bir terbiye görmedikçe hiçbir işe yaramazlar...*” (TBMM Zabıt Ceridesi 2, 1981,7) ifadesiyle, eğitimdeki birliğin önemini belirtmiştir.

Eğitimde birliğin sağlanmasını önleyen üç temel engel bulunmaktadır. Bu engellerden biri, farklı hedeflere yönelik ve farklı kaynaklardan beslenen eğitimidir. İkincisi, cinsiyet ayırımı yapılarak, yalnızca erkeklere yönelik yapılmak istenen eğitimidir. Üçüncüsü, aydın-avam kopukluğundan kaynaklanan ayırımdır.

Türk millî eğitimindeki birinci engel, Tevhidi Tedrisat (Eğitim öğretimin birleştirilmesi) Kanunu'nun çıkarılmasıyla giderilmiştir. Diğer iki engelde ise bir çok mesafe alınmış ama bu engeller tam olarak aşılamamıştır.

Bir toplumun sahip olduğu insan gücünü erkek, kadın diye ikiye ayırıp, bu iki parçadan birini atıl duruma sokup, geri kalan yarısını gelişmeye kanalize etmek, mevcut potansiyeli bilerek yarıya indirmek demektir. Bir toplumun cinsiyete dayanarak ikiye bölünmesinin yanlışlığına değinen Atatürk, “*Katıyette bilmeliyiz ki iki parça halinde yaşayan milletler zayıftır, marîzdür.*” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 49) demiştir. Atatürk başka bir sözünde, “*Erkeklerin okuması ne kadar lâzımsa, kızların okuması da o nisbette mühimdir ve belki daha önemlidir. Çünkü kadınlar erkeklerden daha fazla oldukları gibi, bir çocuk yedi sekiz hatta on yaşına kadar ana kucağında terbiye görmektedir. Bu sebeple kadınların ilim ve irfan ile zenginleşmesi çok daha önemlidir.*” (TBMM Zabıt Ceridesi, 1981, 7) kadınların eğitiminin ne kadar önemli olduğunu belirterek, bir başka sözünde de, “*Düşmanlarımız bizî dinin taht-ı tesirinde kalmış olmakla itham ve tevakkuf ve inhitatımızı buna atfediyorlar. Bu hatadır. Bizim dinimiz hiçbir vakit kadınların erkeklerden geri kalmasını talep etmemiştir. Allah'ın emrettiği şey, Müslim ve Müslimenin beraber olarak iktisab-ı ilm ü irfan eylesidir. Kadın ve erkek bu ilm ü*

aynen tatbika kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir." (Söylev ve Demeçler II, 1989, 202)

Bir toplum, herhangi bir başarı elde etmiş ise, bu başarıyı hazırlayan ortamın ilim ve fen ile sağlandığını belirten Atatürk, "*Memleketimizin en mâmur, en lâtif, en güzel yerlerini üç buçuk sene kirlî ayaklarıyla çiğneyen düşmanı mağlup eden zaferin sırrı nerededir. Bilir misiniz? Orduların sevk ve idaresinde ilim ve fen düsturlarını rehber ittihaz etmektedir. Milletimizi yetiştirmek için asıl olan mekteplerimizin, darülfünunlarımızın teessüsünde aynı mesleği takip edeceğiz.*" (Söylev ve Demeçler II, 1989, 47) tespitiyle, Türk Milleti'nin yaptığı her işte başarılı olması için, Millî mücadele döneminde yapıldığı gibi ilim ve fen düsturlarına göre yapılmasını ve bu düsturun bütün eğitim kurumlarında ana hedef olarak hayata geçirilmesini istemiştir.

Dünya devletleri her ne kadar belli sınırlarla çevrilmiş ise de, bu sınırlar bir coğrafyadaki gelişmenin, diğer coğrafyaya yayılmasını önleyecek tarzda değildir. Rönesans, Reform, Aydınlanma çağı, Sanayi inkılâbı ve günümüz iletişim vasıtaları yalnızca doğduğu coğrafya ile sınırlı kalmamış, dünyanın her tarafına nüfuz eden ve toplumda derin yapılanmaya sebep olan değişiklikleri ortaya çıkarmıştır. Bir milletin kendi hakkını koruması ve dünya ülkelerinde itibarlı bir yere sahip olması için dünya ölçeğine uygun bir gelişme göstermesi gerekir. Gelişmedeki ölçü ise, ancak ilim ve fennin kendi metotlarını hayata geçirmekle sağlanabilir. Konuyla ilgili olarak Atatürk, "*Gözlerimizi kapayıp mücerret yaşadığımızı farz edemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp cihan ile alâkasız yaşayamayız... Bilâkis müterakkî, mütemeddin bir millet olarak medeniyet sahasının üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her ferd-i milletin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.*" (Söylev ve Demeçler II, 1989, 48) ifadesiyle, ilmin evrenselliğine değinip, ilmin kime ait ve nerede olduğuna bakılmadan alınması gerektiğine işaret etmiştir.

Gelişmek için, çağın değerlerine uymayan metotlarda ısrar edip, bu metotları kullanarak istenilen başarı elde edilemez. Çalışmak, başarının ilk şartıdır. Ancak, plânsız, programsız ve teknik verilere dayanmayan bir çalışma biçimi, Atatürk'ün de ifadesiyle, "*Çalışmak demek, boşuna yorulmak, terlemek demek değildir.*" Çalışmak, "*İcabat-ı zamana göre ilim ve fen ve her türlü ihtiraat-ı medeniyeden âzâmî derecede istifade etmek..*" (Söylev ve Demeçler II, 1989, 96) demektir.

Çağın ilmî değerlerini takip edebilmek ve bu değerleri alıp uygulayabilmek, her işi ilmin gösterdiği biçimde yapmak için, her şeyden önce ilmin ne olduğunu, nasıl kullanılacağını bilmek gerekir. Bunun için de, fertlerin nitelikli bir eğitime ihtiyacı vardır. Eğitimsiz toplumların, ilmî gerçekleri görmeleri, bu gerçeği hayata geçirme eyleminde bulunmaları mümkün değildir.

4 Eğitimde Birlik

Başarı sağlanan her işte olduğu gibi, bir ülkenin gelişip güçlenmesinde de fertlerin birlik ve beraberlik içinde bulunmasının önemi herkesçe bilinmektedir. Atatürk, "*Ahenk-i irfanı olmayan bir milletin, ahenk-i medeniyeti de olamaz... İnsanlar fikri bir terbiye görmedikçe hiçbir işe yaramazlar...*" (TBMM Zabıt Ceridesi 2, 1981,7) ifadesiyle, eğitimdeki birliğin önemini belirtmiştir.

Eğitimde birliğin sağlanmasını önleyen üç temel engel bulunmaktadır. Bu engellerden biri, farklı hedeflere yönelik ve farklı kaynaklardan beslenen eğitimidir. İkincisi, cinsiyet ayırımı yapılarak, yalnızca erkeklere yönelik yapılmak istenen eğitimidir. Üçüncüsü, aydın-avam kopukluğundan kaynaklanan ayırımdır.

Türk millî eğitimindeki birinci engel, Tevhidi Tedrisat (Eğitim öğretiminin birleştirilmesi) Kanunu'nun çıkarılmasıyla giderilmiştir. Diğer iki engelde ise bir çok mesafe alınmış ama bu engeller tam olarak aşılamamıştır.

Bir toplumun sahip olduğu insan gücünü erkek, kadın diye ikiye ayırıp, bu iki parçadan birini atıl duruma sokup, geri kalan yarısını gelişmeye kanalize etmek, mevcut potansiyeli bilerek yarıya indirmek demektir. Bir toplumun cinsiyete dayanarak ikiye bölünmesinin yanlışlığına değinen Atatürk, "*Katiyetle bilmeliyiz ki iki parça halinde yaşayan milletler zayıftır, marîzdür.*" (Söylev ve Demeçler II, 1989, 49) demiştir. Atatürk başka bir sözünde, "*Erkeklerin okuması ne kadar lâzımsa, kızların okuması da o nisbette mühimdir ve belki daha önemlidir. Çünkü kadınlar erkeklerden daha fazla oldukları gibi, bir çocuk yedi sekiz hatta on yaşına kadar ana kucagında terbiye görmektedir. Bu sebeple kadınların ilim ve irfan ile zenginleşmesi çok daha önemlidir.*" (TBMM Zabıt Ceridesi, 1981, 7) kadınların eğitiminin ne kadar önemli olduğunu belirterek, bir başka sözünde de, "*Düşmanlarımız bizî dinin taht-ı tesirinde kalmış olmakla itham ve tevakkuf ve inhitatımızı buna atfediyorlar. Bu hatadır. Bizim dinimiz hiçbir vakit kadınların erkeklerden geri kalmasını talep etmemiştir. Allah'ın emrettiği şey, Müslim ve Müslimenin beraber olarak iktisab-ı ilm ü irfan eylesidir. Kadın ve erkek bu ilm ü*

irfanı aramak ve nerede bulursa oraya gitmek ve onunla mücehhez olmak mecburiyetindedir." (Söylev ve Demeçler II, 1989, 90) demiştir.

Cehâletin yalnız erkeklere ait bir özellik olmadığını, toplumdaki cehâletin, o toplumu meydana getiren bütün fertleri kapsadığını belirten Atatürk, "*Memleketimizde cebil varsa umumidir, yalnız kadınlarımız değil, erkeklerimize de şamildir. Diğer bir manzaraya kasabalarda, şehirlerde tesadif ediyoruz. Bu da ekseriya ecnebî romanlarında okunan kafes efsaneleri.*" (Söylev ve Demeçler II, 1989, 91) olduğunu söylemiştir. Çünkü Türk toplumlarında kadın, toplum hayatının dışında değildir. Kafes efsaneleri, kadının aile şerefine korunma unsurundan sorumlu olarak görülmesinden kaynaklanmıştır. Halbuki Müslümanlıktaki ahlâk anlayışı, cinsî ahlaka uymayı yalnız kadınlara değil, erkeklerden de istemiştir. Cinsler arasındaki eşit görüş, kadına daha çok değer ve hak vererek göstermiştir. (Afetinan, 1982, 59)

Eğitimdeki üçüncü engelin alim-câhil ayrılığundan kaynaklandığını, alimlerin toplumla kaynaşmadığını, bu alim-câhil kopukluğu, aydınların topluma sunduğu yararlı bilgilerin kabulünde çoğunluğu meydana getiren câhil kesimin muhalefet etmesine sebep olduğunu belirten Atatürk, "*Şimdiye kadar terakki edemeyişimizin, en son kademede kalışımızın -unutmayalım memleketimizin baştan başa bir harabe oluşunun sebebi aslisidir. İnbitatımızın bu ana sebebini şu nokta teşkil ediyor: İslâm âlemi, iki sınıf olarak ayrı heyetlerden mürekkeptir. Biri ekseriyeti teşkil eden avam, diğeri ekalliyeti teşkil eden münevveran. Bozuk zihniyetli milletlerde ekseriyet-i azîme başka hedefe, münevver denen sınıf başka zihniyete malikdir. Bu iki sınıf arasında şiddiyeti tamme, muhâlefeti tamme vardır. Münevveran kitle-i asliyeyi kendi hedefine sevk etmek ister; kitle-i halk ve avam ise bu sınıf-ı münevvere tâbi olmak istemez. O da başka bir istikamet tayinine çalışır. Sınıf-ı münevver telkinle, irşadla kitle-i ekseriyeti kendi maksadına göre iknaya muvaffak olamayınca, başka vasıtalara tevessül eder. Halka tabakküm ve tecebbüre başlar; halkı istibdatla bulundurmaya kalkar.*" (Söylev ve Demeçler II, 1989, 144) tespitinde bulunmuştur.

Bir toplumu meydana getiren insanların tamamının münevver olması en arzu edilenidir. Ancak, pratikte bu mümkün değildir. Münevver insanların bilgi ve becerilerini etrafına saçması, diğer insanların da bu bilgi ve becerilerden istifa etmesi gerekir. Böylece, münevver insanların lokomotif olduğu bir toplum ortaya çıkar. Böylece toplumun her katmanına bilgi akışı sağlanmış olur. Toplumları yüceltmenin, çağın ölçülerine kavuşturmanın başka yolu da yoktur.

5 Eğitimde Çağdaşçılık

Çağdaşlık, içinde bulunduğumuz zamanın en ileri seviyedeki metot, teknik, siyasî... değerlerini kabul etme ve bu değerleri hayata geçirme düşüncesine ve gayretine sahip olmaktır.

Tarihin her döneminde kendi çağına damgasını vurmuş, diğer toplumların sahip olduğu maddî değerlere göre daha ön plânda yer almış milletler bulunmaktadır. Son iki asra damgasını vuran “Sanayi inkılâbı”, bilhassa teknolojinin gelişmesinde ve teknolojiye bağlı olarak askerî, siyasî açıdan yeni güç odaklarının ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Sanayi inkılâbının doğurduğu gücün gerisinde kalan toplumlar, bu gücün karşısında aciz duruma düşmüştür. Müslüman toplumlar ile Hıristiyan toplumlar asırlarca birbirine düşman iki kutup halinde yaşamış, bu düşmanlık, Hıristiyan toplumların ilimî veriler ile ortaya koydukları gelişmelerin Müslüman toplumlar tarafından benimsenmesine engel olmuştur. Bu sebeple; “*Kendimize dair ve kendimiz için lazım olan şeyleri bilmek kâfi değildir...Çocuklarımızın mühim bir kısmı beşeriye cemiyetini tanımaya mecburdurlar.*” (İnan,1988, 294) diyen Atatürk, yalnız yaşadığımız çevreyi tanımanın ve bu çevre ile ilgili bilgilere sahip olmanın yeterli olmadığını, dünyanın diğer noktalarındaki gelişmelerin de takip edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Atatürk'ün, toplumu güçlendirecek ve kalkındıracak olan iki kuvvetin fikir ve içtimâî kuvvetler olduğunu belirterek, bu iki kuvvete sahip olmak için ilim ve fen değerlerine sahip olunması gerektiğini, ilim ve fennin ise ancak okullarda öğrenileceğini şu sözüyle dile getirmiştir. “*Milleti millet yapan, terakkî ve tefeyyüz ettiren kuvvetler vardır: Fikir kuvvetleri ve içtimâî kuvvetler...*”

Fikirler manasız, mantıksız safsatalarla mâli olursa, o fikirler marîzdür. Kezâlik hayâtı içtimâyeye akıl ve mantıktan âri, bî-faide ve muzır bir takım akideler ve ananelerle meşbû olursa meflûç olur.

Evvêlâ fikir ve içtimâiyat kuvvetlerinin membalarını tathirden başlamak lâzımdır. Memleketi, milleti kurtarmak isteyenler için hamiyet, hüsn-ü niyet, fedakârlık elzem olan evsafstandır... Fakat bir heyet-i içtimâiyedeki marazı görmek, onu tedavi etmek, heyet-i içtimâiyeyi asrın icabatına göre terakkî ettirebilmek için, bu evsaf kâfi gelmez; bu evsafın yanında ilim ve fen lâzımdır. İlim ve fen teşebbüsâtının merkezî faaliyeti ise mekteptir. Binaenaleyh mektep lâzımdır. Mektep namını hep beraber hürmetle, tâzîmle zikrederim. Mektep genç dimağlara, insanlığa

bürmeti, millet ve memleketi muhabbeti, şerefi istiklâli öğretir... İstiklâl tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için takibi muvafık olan en sâlim yolu belleir... Memleket ve milleti kurtarmaya çalışanların aynı zamanda mesleklerinde birer namuskâr mütehasıs ve birer âlim olmaları lâzımdır. Bunu temin eden mekteptir. Ancak bu tarzda her türlü teşebbüsâtın mantıkî neticelere isâli mümkün olur.” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 47). Toplumların sahip olduğu fikirler ve gelenekler her zaman o toplum için yararlı olmayabilir. Hatta bu değerler toplumu geri bırakan ve çağın dışına iten sebepler arasında bile bulunabilir. Toplumların benimsediği hangi fikirlerin veya toplum değerlerinin faydalı, hangilerinin zararlı olduğunu anlamak için, bu değerleri bir mihenk taşına vurmak gerekir. Bu mihenk taşı ise, ilmin koyduğu değerlerdir.

Atatürk, Cumhuriyet dönemi inkılâplarının hedeflerinde de belirttiği gibi *“Milletimizin hedefi, milletimizin mefkûresi bütün cihanda tam manâsıyla medenî bir beyet-i içtimaiye olmaktır.”* (Söylev ve Demeçler II, 1989, 187) diyerek, Türk Milleti'nin devletler ailesinde en medenî bir toplum olması için, medeniyete giden yoldan yürünmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu yolun ise ancak eğitimle elde edileceğini her vesileyle vurgulamıştır.

“En mühim ve feyizli vazîfelerimiz maârif işleridir. Maârif işlerinde behemehal muzaffer olmak lazımdır. Bir milletin halâs-ı hakikisi ancak bu suretle olur. Bu zaferin temini için hepimizin yekcan ve yek fikir olarak esâslı bir program üzerinde çalışması lazımdır... İcabat-ı asriyeye tevafuk etmesidir.” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 48)

6 Geçmişle Geleceğin Birleştirilmesinde Eğitimin Yeri

Toplumların gelecek ile ilgili plânları, geçmişteki mirasın üzerine bina edilmektedir. Geleceğe yönelik bu bina inşa edilirken, geçmişin yanlışlarını tespit edip geleceğe uyumunu sorgulamak gerekir. Geçmiş ve gelecek arasındaki uyumsuzluğun ortaya çıkardığı kopukluk, geleceğe yönelik tasarımların hayata geçmesini zorlaştıracağından, halka benimsetilmesi tehlikeye düşecektir. Geçmiş ve gelecek arasındaki uyum ancak eğitimle kazandırılabilir.

Eğitimin hedeflerinden birinin de geçmişle geleceği birleştirmek olduğunu söyleyen Atatürk, *“Bu kongrede (16-21 Temmuz 1921), yalnız çizilmiş eski yollarda ale'l-âde yürümenin tarzı hakkında müdavele-i efkâr etmeği değil, serdettiğim şeraite hâiz yeni bir sanat ve marifet yolu bulup, millete göstermek ve o yolda yeni nesli yürütmek için rehber olmak gibi mukaddes*

bir hizmet bekliyoruz.” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 20) ifadesiyle, geçmiş ve gelecek birliğinin sağlanmasında, geçmişin yanlışlarında ısrar edilmemesi ve bu yanlışların yerine yeni şekillerin bulunup uygulamaya konmasını istemiştir.

Körü körüne eskiye bağlı kalmanın toplumlara bir kazanç sağlayamayacağını belirten Atatürk, *“Hiç bir delil-i mantıkîye istinat etmeyen bir takım ananelerin, akidelerin muhafazasında ısrar eden milletlerin terakkisi çok güç olur. Belki de hiç olmaz. Terakkide kuyut ve şurutu aşamayan milletler, hayatı makûl ve amelî müşâhade edemezler. Hayat felsefesini vasî gören milletlerin taht-ı hâkimiyet ve esâretine girmeğe mahkumdur.”* (Söylev ve Demeçler II, 1989, 48) tespitiyle, toplumları geri bırakan alışkanlıklardan kurtarmak gerektiğini belirtmiştir.

7 Eğitimle Yanlış Yönetimlerin Zararından Kurtulma

Eğitim prensiplerinin tertip ve tanzimi ve hedeflerinin tespiti, devlet yönetimini elinde bulunduran siyasî güç tayin ettiğinden, siyasî güçlerin programlarında öncelikle eğitim konusu ele alınmalıdır. Siyasî güçler, eğitimi potansiyel oy kaygısından uzak tutup, millî bir politika olarak ele almalıydılar. Eğitimin çağdaş standartlara kavuşturulması için hangi vasıfların hayata geçirileceği tespit edilmeli, bu standardın korunmasına özen gösterilmelidir. Eğitimin kaderi üzerinde söz sahibi olan kişiler, eğitim ile ilgili alacakları her kararda, millet olarak yaşamının vazgeçilmez unsurları olan “Millî birlik ve beraberlik”, “Ülke bütünlüğü”, “Vatan ve millet sevgisi”, “Çağdaş değerler”... üzerinde hassasiyet gösterip, bu değerleri ön plânda tutup erozyona uğramaması için gayret göstermelidirler.

Devletlerin beceriksiz yöneticiler eliyle iyi yönetilmeyip, kötü yönetimin sonucu olarak geri bırakıldığını belirten Atatürk, *“Asırların mahmûl olduğu derin bir ihmal-i idarenin, bünye-i devlette vücuda getirdiği yaraları tedaviye masraf olacak himmetlerin en büyüğünü hiç şüphesiz irfan yolunda ibzal etmemiz lazımdır.”* (Söylev ve Demeçler II, 1989, 19) ifadesiyle, kötü yönetimlerden kurtulmak için de eğitimin mükemmelleştirilmesi gerektiğini söylemiştir.

8 Varlığın Korunmasında Eğitimin Rolü

Milletlerin varlığını korumaları eğitimle mümkün olacağını belirten Atatürk, *“Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin, milletimizin tarih-i tedenniyatında en mühim bir âmil olduğu kanaatindeyim.”* (Söylev ve Demeçler II, 1989, 19) demiştir.

Eğitimde, millî varlığa düşman olan her gelişmeye karşı hassas olunması gerektiği ve bu tür gelişmeler ile mücadele edilmesinin öğretilmesini isteyen Atatürk, bir başka sözünde de şöyle söylemiştir. “Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken, onlara bilhassa mevcudiyeti ile, hakkı ile, birliği ile tearuz eden bilûmum yabancı anasrla mücadele lüzumunu ve efkar-ı millîyeyi kemal-i istiğrak ile her mukabil fikre karşı şiddetle ve fedakerâne müdafaa zarureti telkin edilmelidir.” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 20)

Türk millî eğitiminde en önemli fikri gelişmenin istiklal, benliğe sahip çıkma, millî ananelerini koruma ve bu değerleri ortadan kaldıracak olan teşebbüslere karşı mücadele etme şuurunun kazandırılması gerektiğini belirten Atatürk, bu hususla ilgili olarak da şöyle demiştir. “Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri tahsilin hududu ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel Türkiye’nin istiklaline, kendi benliğine, ananat-ı millîyesine düşman olan bütün anasrla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. Beynelmilel vaziyeti cihana göre, böyle bir cüdâlin istilzâm eylediği anasrı ruhiye ile mücehhez olmayan fertlere ve bu mahiyette fertlerden mürekekep cemiyetlere hayat ve istiklal yoktur.” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 246)

Eğitimle ilgili buraya kadar ifade edilen her olumlu gelişmede eğitimin önemini belirten Atatürk, “En mühim ve feyizli vazîfelerimiz Maârif işleridir. Maârif işlerinde behemebal muzaffer olmak lazımdır. Bir milletin halâs-ı hakikisi ancak bu suretle olur. Bu zaferin temini için hepimizin yekcan ve yek fikir olarak esâslı bir program üzerinde çalışması lazımdır... Hayat-ı içtimaiyemizin ihtiyaca tetabuk etmesi...” (Söylev ve Demeçler II, 1989, 48) gerektiğini söylemiştir.

Atatürk’ün eğitimle ilgili görüşlerinin özetini teşkil edecek olan, “Türkiye Türklerindir... Milliyetperverlerin umdesi budur.” (Burak Kocatürk, 1972, 83) sözüyle ortaya koymuştur.

Sonuç: Atatürk, Türk millî eğitiminin millî olması, kendi değerlerimizin korunması yanında hurafelerden uzak durulması, modern bilimin metotlarının alınması, medenî bir toplum olma yolunda gayret gösterilmesi, her gelişmenin ve her olumlu işin başarılmasında eğitimin önemine işaret etmiştir.

Eğitimin okullarda yapılması, ilim metotlarının eğitime hâkim olması, çağdaş değerlerin her alanda takip edilip, bu değerlerden yararlanılması gerekir. Toplumun birlik ve beraberliğinin temini, yanlış düşünce ve yanlış değerlerden arınmanın yolu, eğitime ilmiliği hâkim kılmaktır. İlim metotlarından uzaklaşmış bir eğitimin yararı

olmayacağı gibi, toplumları çağın ihtiyaçları dışına çıkarmak gibi zararlı taraflarının da olduğunu unutmamak gerekir.

Eğer milletler kalkınmak, yerküre üzerinde itibarlı ve güçlü bir devlet olmak iddiasında iseler, eğitime önem vermek ve eğitimin en öncelikli iş olduğunu millî bir politika haline getirmek durumundadırlar. Tarihte, kendi döneminin en güçlü devleti durumunda olan ülkelerin yıkılış sebeplerini araştırdığımızda, öncelikle eğitim sistemlerinin çöktüğünü görürüz. Bir ülkenin varlığını devam ettirmesi eğitimle olacağı gibi, geçmiş ile olduğu gibi, gelecek ile de köprü kurması yine eğitimle mümkündür.

Kaynakça

- BORAK, Sadi, KOCATÜRK Utkan (1972). **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları**, V., Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü yayınları, Ankara.
- İNAN, A. Âfet (1988). **Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, TTK, Ankara.
- _____, (1982). **Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, MEB, İstanbul.
- Söylev ve Demeçler**, (1989) II. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, 4. Baskı, Ankara.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi**, (1981) C. 2., 3'üncü baskı, TBMM, Ankara.

ÖZET

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin çağdaş gelişmeleri yakalayabilmesi için öncelikle eğitimin düzeltilmesini istemiştir. Çünkü, gelişmenin ve dünyadaki gelişmeleri takip edecek melekelerin kazanılması ancak eğitimle mümkündür.

Kurulan yeni Türk devletinin eğitim anlayışında, eski hatalara düşülmemesi ve gelecekteki ihtiyaçlara cevap verecek metodların denenmesine dikkat edilmiştir. Bu yeni dönemin temelinde millîlik, cehâletle mücadele, ilmîlik, birlik, çağdaşlık, uyum, doğruyu görme ve varlığın korunması ana esas olarak ele alınıp şekillendirilmiştir.

Atatürk eğitim ile ilgili her konuşmasında, başarının gerçek eğitimle kazanılacağını vurgulayıp, eğitimin okullarda verilmesini, herkesin cinsiyet ayrımı gözetilmeden eğitim ve öğretim görmesini, nüfusun yarısını dışarıda bırakarak ülke kalkınmasının sağlanamayacağını, ilmî esaslar gözetilmeden, çağdaş değerlere göre hareket etmeden medeniyetin yakalanamayacağını dile getirmiştir.

Anahtar Sözcükler: Atatürk, Eğitim, Türk Eğitiminin Hedefleri

ABSTRACT**TURKISH NATIONAL EDUCATION GOALS ACCORDING TO ATATÜRK**

Ataturk wished education to be restructured in order for Turkish Republic to engage to contemporary developments, since education makes it possible to obtain skills to follow world's changing structure.

Educational perspectives of newly established Turkish Republic was to include methods which meet the future needs and exclude oldfashioned and faulty approaches. In this new era, basic principles wanted to be drawn as nationalism, fight against illiteracy, scientific mindedness, unity, modernity, harmony, insightfulness, and protection of existence.

In his speeches, Ataturk declares that every success is obtained via a truthful, extended education without discrimination. He also states that a country can not be improved when some people are excluded. He proposes that civilization can not be practiced when scientific methods are discarded, and when actions not based upon contemporary values.

Keywords: Aaturk, Education, Goals of Turkish Education